

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

**Zásada „nemo tenetur se ipsum accusare“ v trestním
řízení**

Studentská vědecká a odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

Rok odevzdání: 2013

Autor: Mgr. Milan Děček

6. ročník SVOČ

Konzultant: doc. JUDr. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do 6. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK.

V Poděbradech dne 28. 03. 2013

.....

Mgr. Milan Děček

Anotace

Práce se zabývá problematikou aplikace zásady zákazu donucování k sebeobviňování v trestním procesu a to nejen v České republice, ale i v dalších evropských státech a USA. Jednotlivé poznatky jsou získávány zejména analýzou judikátů Evropského soudu pro lidská práva, nálezů Ústavního soudu ČR a v neposlední řadě jsou v práci prezentovány názory významných procesualistů. Aplikace zmíněné zásady je zkoumána z různých úhlů při využívání různých procesních úkonů, kdy z argumentace uvedených soudních rozhodnutí byla dovozena hranice mezi přípustným a nepřípustným donucením od orgánů činných v trestním řízení. Tato hranice je charakterizována aktivitou obviněného k sebeobviňování, ke které obviněný nesmí být pod hrozbou sankce donucován.

Annotation

Labor deals with the application of the principle of non-coercion to self-accusation in criminal proceedings, not only in the Czech Republic but also in other European countries and the USA. Partial results are obtained in particular by analyzing the case law of the European Court of Human Rights, the Constitutional Court of the Czech Republic and, not least, the work presented the views of the experts in the criminal process. Application of that principle is examined from different angles using various procedural acts when the argument was the same judgments inferred line between permissible and impermissible coercion from authorities involved in criminal proceedings. This limit is characterized by the activity of the accused to self-accusation, to which the accused may not be compelled under the threat of sanctions.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Vývoj zásady.....	6
3	Zakotvení zásady v platném právu.....	7
4	Zákaz sebeobviňování v různých druzích výpovědi.....	8
4.1	Výslech obviněného.....	9
4.1.1	Mlčení obviněného.....	10
4.1.2	Vztah práva mlčet a práva nepřispět k vlastnímu obvinění.....	12
4.2	Výslech svědka.....	12
4.2.1	Odepření výpovědi.....	13
4.2.2	Výpověď svědka vs. křivá výpověď.....	14
4.3	Použití výpovědi z jiného řízení.....	15
5	Aplikace zákazu sebeobviňování na další procesní úkony.....	16
5.1	Aktivní přispění obviněného vs. pasivní strpění od obviněného.....	17
5.1.1	Aktivní přispění obviněného.....	17
5.1.2	Pasivní strpění od obviněného.....	18
5.2	Rekognice.....	19
5.3	Další zvláštní způsoby dokazování.....	20
5.4	Vydání / odnětí věci.....	21
5.5	Identifikační úkony.....	22
6	Závěr.....	24
	Seznam použitých pramenů:.....	26

1 Úvod

Jedním ze základních aspektů práva na spravedlivý proces ve všech demokratických zemích je zákaz donucování k sebeobviňování. Právní princip „nemo tenetur se ipsum accusare“ byl uznáván některými právními systémy již od starověku. Prvnímu ústavnímu zakotvení se tomuto pravidlu dostalo v Pátém dodatku americké ústavy z roku 1791, jež je pokládáno za součást tzv. Bill of Rights (Listina práv Spojených států amerických).

Pravidlo zákazu sebeobviňování se ve 20. století objevilo také v čl. 14 odst. 3 písm. g) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Explicitně není toto pravidlo obsaženo v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, ovšem Evropský soud pro lidská práva v několika judikátech dovedl, že nerespektování tohoto pravidla, může porušit právo na spravedlivý proces. Také v českém právním řádu je toto pravidlo ukotveno a to ve dvou rovinách. Ústavněprávní základ nalezneme v Listině základních práv a svobod a v zákonné rovině je zakotveno v platném trestním řádu.

Z hlediska zásady „nemo tenetur se ipsum accusare“ lze rozlišovat dva okruhy trestněprávních úkonů, z nichž jedny jsou charakterizovány aktivitou obviněného a k nimž obviněný nesmí být pod hrozbou sankce donucován, zatímco druhý okruh zahrnuje úkony, jichž je obviněný toliko pasivním objektem a k jejichž strpění jej lze zákonnými prostředky přinucovat. Orgány činné v trestním řízení musí vycházet z principu proporcionality mezi jednotlivými hodnotami a právy chráněnými ústavním pořádkem aby na jedné straně nepřijatelně nezasahovali do ústavně zaručených práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a na straně druhé aby naplňovali obecný zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti. Přehnaně široký výklad principu nemo tenetur by mohl vést k paralyzování účinného potírání kriminality.

2 Vývoj zásady

Právní princip *nemo tenetur se ipsum accusare* (nikdo není povinen sám sebe obviňovat) byl uznáván některými právními systémy již ve starověku. Např. judaistický talmud (vzniklý v období 300 let před naším letopočtem až 600 let našeho letopočtu) vyjadřoval tuto zásadu rčením, že „nikdo nestojí člověku blíže, než on sám sobě, a nikdo sám ze sebe nedělá zločince“. Starozákonní soudce nejenom, že nesměl vynucovat doznání obžalovaného, ale dokonce nesměl k jeho usvědčení použít ani dobrovolné přiznání. Zásadní obrat ve vztahu k této zásadě nastal někdy ve 12. století, kdy především přičiněním papeže Inocence III. (1198 - 1216) se prosadilo inkviziční trestní řízení, jehož součástí bylo také zakotvení povinnosti obviněné osoby vypovídat pravdivě. Nejvýznamnější katolický teolog a filozof Tomáš Akvinský (1225 - 1274) píše: „... obžalovaný z povinnosti je vázán vyložit soudci pravdu, kterou od něho podle pravidel práva vyžaduje. A proto, nechce-li vyznat pravdu, kterou je vázán říci, nebo když ji lživě popře, smrtelně hřeší. Donucování obviněného k výpovědi mělo mnoho forem, od přísahy, že bude vypovídat pravdu až po výslech na mučidlech, torturu. Doznání obviněného bylo prohlášeno za královnu důkazu (*regina probationum*). Obžalovaný se změnil v pouhý objekt trestního řízení a zásada „*nemo tenetur*“ byla na několik století zcela zapomenuta.¹

Teprve velké buržoazní revoluce vedly (spolu s celkovým přetvořením trestního procesu) k opětovné renesanci zákazu donucování k sebeusvědčování. První explicitní vyjádření tohoto principu přinesl Pátý dodatek americké ústavy z roku 1791; od té doby je toto pravidlo pokládáno v USA za součást tzv. Bill of Rights. Doslovný text tohoto ustanovení zní: „Nikdo nesmí být v trestní věci donucován k tomu, aby vystupoval jako svědek proti sobě“.

K uznání a k legislativnímu zakotvení této zásady na evropském kontinentu došlo pomalými reformními kroky v průběhu 19. století. V českých zemích trestní zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích z roku 1803, vydaný Františkem II., obsahoval ještě tzv. tresty za neposlušnost, jimiž mohl být trestán tvrdošjně zapírající obviněný. Toto ustanovení bylo odstraněno až císařským výnosem z 22. 5. 1848. Relativně liberální rakouský Glaserův trestní řád z 23. 5. 1873 č. 119 ř. z. (platný v českých zemích až do roku 1950) obsahoval pravidlo *nemo tenetur* v § 202. Podle ustanovení § 199 sice měl vyšetřující soudce

---

¹ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

„obviněného před počátkem výslechu napomenouti, aby na otázky, jež budou dávány, odpovídal určitě, jasně a podle pravdy“, avšak neuposlechnutí této výzvy nebylo nijak sankcionováno. V § 245, pojednávajícím o výslechu obviněného v hlavním líčení, se pravilo: „Obžalovaného nelze přidržovati k tomu, aby na kladené otázky odpověděl“.²

3 Zakotvení zásady v platném právu

Toto pravidlo, umožňující obviněnému neusvědčovat svou výpověď sám sebe, bylo do českého ústavního pořádku, podobně jako do ústavních předpisů mnoha vyspělých demokratických států, zavedeno po vzoru Pátého dodatku americké ústavy z roku 1791 a je pokládáno za součást tzv. Bill of Rights. Doslovný překlad tohoto ustanovení zní: „Nikdo nesmí být v trestní věci donucován k tomu, aby vystupoval jako svědek proti sobě“.³

Pravidlo *nemo tenetur se ipsum accusare* je uvedeno v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966. V článku 14 odst. 3 písm. g) je zde stanoveno, že obviněný nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu. Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950 takové ustanovení neobsahuje. Nicméně Evropský soud pro lidská práva v několika případech⁴ dovedl, že nerespektování tohoto pravidla může porušit právo na spravedlivý proces.

V České republice je zásada *nemo tenetur* zakotvena v ústavní rovině v Listině základních práv a svobod. Článek 37 odst. 1 Listiny praví, že každý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. Článek 40 odst. 4 pak dává obviněnému právo odepřít výpověď a tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven.

Předmětné pravidlo je také samozřejmě uvedeno i v zákonné rovině, tedy v platném českém trestním řádu (zákon č. 141/1961 Sb.) Ustanovení § 33 odst. 1 tr. ř. dává obviněnému právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které mu jsou kladeny za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat. Ustanovení § 92 odst. 1 stanoví, že obviněný nesmí být žádným

---

² Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

³ Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl ÚS-st- 30/10.

⁴ např. ve věcech *Funke* proti Francii (Application no. 10828/84), *Saunders* proti Spojenému království (43/1994/490/572, rozsudek ze 17.12.1996, Recueil VI/1996)

způsobem donucován k výpovědi nebo k doznání. Výpověď obviněného (popřípadě doznání uvedené ve výpovědi obviněného) získaná pomocí nezákonného donucení by pak nutně byla považována za absolutně neúčinný důkaz, neboť jak je uvedeno v ustanovení § 89 odst. 3 tr. řádu, „důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takové donucení nebo hrozby donucení použila“.

Nezákonné donucení může mít jakoukoli podobu a z povahy věci vyplývá, že půjde zejména o fyzické donucení (násilí), přičemž nezáleží na tom, zde je v takovém jednání spatřován trestný čin, případně o jaký trestný čin se jedná, nebo zda dokonce byl původce donucení za to odsouzen. Donucení musí být takové intenzity, aby vedlo k získání důkazu proti vůli jiné osoby, vůči níž donucení směřuje. Podobné závěry platí i ohledně hrozby nezákonným donucením, která představuje spíše psychické působení na vůli osoby, od níž má být takový důkaz získán. Za přípustný nelze považovat ani nátlak spočívající v opakovaném provádění výslechu obviněného za tím účelem, aby se dosáhlo jeho doznání.⁵ **Se zákazem nezákonného donucení úzce souvisí zákaz jakéhokoli donucování (např. hrozbou uložení pořádkové pokuty podle ustanovení § 66 odst. 1 tr. ř.) obviněného, aby aktivně poskytl (např. vydáním věci podle § 78 tr. ř.) orgánům činným v trestním řízení důkaz, resp. důkazní prostředek, který obviněného usvědčuje ze spáchání trestného činu.** Není ovšem vyloučeno nutit obviněného k tomu, aby pasivně strpěl opatření usvědčujícího důkazu proti němu, resp. lze takový důkaz opatřit i přes odmítavý postoj obviněného (např. odnětím věci podle ust. § 79 tr. řádu, sejmutí srovnávacího vzorku pachu podle ust. § 114 odst. 2, 4 tr. ř.).⁶

4 Zákaz sebeobviňování v různých druzích výpovědí

Ústavní garance výše uvedeného práva osoby spočívající v tom, že není povinen usvědčovat sám sebe je tedy na místě hledat především v Listině. Je stanoveno, že každý má právo odepřít výpověď, jestliže by způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké. To se v praxi týče všech procesních výpovědí (podání vysvětlení, výslech svědka, atd.) mimo výpovědi obviněného. Na výpověď obviněného se vztahuje citované ustanovení Listiny, jež je

⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68.

⁶ ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád: komentář*. 6. vyd. C.H. BECK: Praha, 2008, s. 782-784.

ustanovením speciálním a umožňuje odepřít výpověď právě a jen obviněnému. Doznání obviněného je v této souvislosti jeho výlučným právem.

Za pozornost stojí ty případy, kdy vnitrostátní právo stanoví povinnost poskytnout státním orgánům určité informace, přičemž za nerespektování této povinnosti může být dotyčné osobě uložena sankce. Právo neobviňovat sebe sama nejde dle ESLP např. tak daleko, aby zahrnovalo právo odmítnout podat daňové přiznání. Poznamenal, že i když je nesplnění této povinnosti sankcionováno, lze si bez ní jen těžko představit účinné fungování daňových systémů. V rozporu s čl. 6 EÚLP není uložení sankce za podání nepravdivého daňového přiznání ani tehdy, pokud tak učinila dotyčná osoba s cílem zakrýt jednání, které by mohlo být označeno za trestné a za které by mohla být stíhána.⁷

4.1 Výslech obviněného

Zákaz donucování obviněného k výpovědi v trestním řízení je všeobecně uznávanou zásadou. Interpretace tohoto pravidla je jednoznačná a nezpůsobuje žádné větší problémy. Podle českého trestního řádu je obviněný povinen dostavit se na předvolání k výslechu, při neuposlechnutí mu může být uložena pořádková pokuta a může k němu být i předveden (§ 90 odst. 1 tr. ř.). Orgány činné v trestním řízení jsou tedy oprávněny donutit obviněného k osobní přítomnosti při procesním úkonu. Tím však donucovací možnosti končí. Jestliže obviněný odmítne vypovídat, tj. slovně komunikovat s orgánem činným v trestním řízení, nelze jej k tomu vůbec donucovat ani ho za to nelze sankcionovat.

Významní procesualisté k tomu uvádějí:

Obviněný má právo odepřít výpověď, přičemž tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven (čl. 40 odst. 4 LPS). Jde o jinak vyjádřenou zásadu, že obv. nesmí být nucen svědčit proti sobě a přiznat vinu, která je vyjádřena v čl. 14 odst. 3 písm. g) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Podle rozsudku ESLP ve věci A-256 (1993) přiznává čl. 6 EÚLP obviněnému právo mlčet a žádným způsobem nepřispívat k vlastnímu obvinění. Do trestního řádu bylo právo obviněného k věci nevypovídat zakotveno až novelou provedenou

---

⁷ Kmec, J., a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 766.

zákonem č. 178/1990 Sb., přičemž mu zůstává zachováno právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich.⁸

Výpověď obviněného je jeho procesní právo, nikoli povinnost, a tohoto práva nesmí být žádným způsobem zbaven (§ 33 odst. 1, § 164 odst. 3 tr. ř., srov. čl. 40 odst. 4 Listiny. Obviněný nesmí být k výpovědi donucován žádným způsobem (č. 38/1968 – I. 49/1968 – II Sb. rozh. tr.). S tím souvisí i zákaz nutit obviněného, aby napsal potřebný počet slov, je-li třeba zjistit pravost jeho rukopisu (§ 93 odst. 3 tr. ř.).⁹

K porušení práva neobviňovat sebe sama může dojít i tehdy, jestliže se policii podaří získat doznání obviněného lstí, např. prostřednictvím nastrčeného spolupracovníka. Ve věci Allan proti Spojenému království (rozsudek ze dne 05. 11. 2002) dospěl k závěru, že takovým jednáním je porušen čl. 6 EÚLP. Mimo jiné zde uvedl, že zmíněné právo slouží v zásadě k tomu, aby chránilo svobodu obviněného vybrat si, zda při výslechu před policejním orgánem bude vypovídat nebo zda bude mlčet. Taková svoboda volby je účinně podkopána tehdy, pokud se obviněný rozhodne nevypovídat a policejní orgán použije lstí, aby vylákal od obviněného přiznání či jinou výpověď usvědčující povahy, kterou nebyl schopen získat během výslechu a tu pak použije jako důkaz v řízení před soudem.¹⁰

4.1.1 Mlčení obviněného

Spornou se může jevit otázka, zda z odmítnutí vypovídat lze vyvozovat nějaké důkazní závěry o vině obviněného. Většinou je uznáváno, že takové odmítnutí nelze důkazně nijak vyhodnocovat v neprospěch obviněného. Zdá se však, že v posledních dvou desetiletích lze v některých zemích vyzorovat změnu: Zákaz vyvozovat z odepření výpovědi jakékoliv důkazní závěry v neprospěch obviněného je v jistých situacích opouštěn. V době, kdy Velkou Británií zasáhla vlna násilných teroristických útoků severoirských separatistů, byl přijat nový zákon Criminal Justice and Public Order Act 1994 (c. 33, 3. 11. 1994). Tato právní úprava vyvolala velkou literární kritiku, nicméně zůstala v platnosti a britské soudy podle ní dodnes postupují.

---

⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol.: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 89.

⁹ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 2. Aktualizované vydání, Praha: Leges, 2011, str. 387.

¹⁰ Kmec, J., a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 768.

Tento zákon (v ustanovení section 34-29) umožňuje soudu, aby, pokládá-li to za smysluplné, při hodnocení důkazů zohlednil v neprospěch obviněného fakt, že obviněný:

- mlčí nebo bez udání důvodů odmítá odpovídat na otázky soudu;
- teprve při hlavním líčení se začne odvolávat na vyvíňující či polehčující okolnosti, ačkoliv ty mu musely být známy již při policejním vyšetřování;
- nepodá žádné vysvětlení k věcem nebo stopám, které byly při jeho zadržení objeveny na něm nebo při něm;
- neuvede žádné důvody pro svůj pobyt na místě v době činu.¹¹

Evropský soud pro lidská práva ve věci John Murray proti Spojenému království (Application no. 14310/88) řeší tuto spornou otázku. ESPL neshledal v postupu anglického soudu porušení článku 6 Úmluvy a vyslovil: „Na jedné straně je zřejmě neslučitelné s právem mlčet, aby odsouzení bylo založeno výlučně nebo hlavně na mlčení obviněného nebo na jeho odmítnutí odpovídat na otázky nebo vypovídat. Na druhé straně je pro Soud stejně zřejmé, že toho právo nemůže zabránit tomu, aby se mlčení obviněného vzalo v úvahu při hodnocení přesvědčivosti usvědčujících důkazů v situacích, které si vyžadují vysvětlení z jeho strany. ... Při zjišťování, zda vyvození nepříznivých závěrů z mlčení obviněného porušuje článek 6 Úmluvy, je třeba vzít v úvahu všechny okolnosti případu, zejména podmínky, za kterých lze takové závěry vyvodit, váhu, kterou národní soudy mlčení přikládaly při hodnocení důkazů a stupeň donucení vzhledem k dané situaci“.¹² ESLP dále konstatoval že, že právo mlčet při policejním výslechu a právo nepřispět k vlastnímu obvinění jsou obecně uznávanými mezinárodními normami, které patří k podstatě pojmu spravedlivý proces zaručený čl. 6. Tento názor dále doplnil v rozsudku Saunders v. Spojené království tak, že právo nepřispět k vlastnímu obvinění předpokládá, že v trestní věci obžaloba zakládá svou argumentaci nikoli na důkazech získaných donucením nebo nátlakem na vůli obviněného. V tomto smyslu je toto právo úzce spojeno s principem presumpce nevinny zaručeným čl. 6 odst. 2 Úmluvy.¹³ V jiné věci Telfner v. Rakousko (Application no. 33501/96, rozsudek z 20. 3. 2001) dospěl

---

¹¹ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

¹² Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

¹³ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha: Orac, 2002.

ESLP k odlišnému závěru. Obviněný Telfner byl rakouským soudem odsouzen za to, že jako řidič způsobil dopravní nehodu a zranil poškozeného. Svědek-poškozený byl schopen identifikovat vozidlo, nikoliv však řidiče. Obviněný popřel, že vozidlo, patřící jeho matce, řídil, nechtěl však uvést, kde se v kritickou dobu zdržoval a k věci odmítl dále vypovídat. Odsuzující rozsudek argumentoval mlčením obviněného a tím, že obviněný v kritické době nespal doma. ESLP vyslovil porušení článku 6 odst. 2 Úmluvy; ve zdůvodnění poukázal na to, že důkazní situace byla velmi slabá a že domácí soud fakticky přesunul důkazní břemeno na obviněného.¹⁴

4.1.2 Vztah práva mlčet a práva nepřispět k vlastnímu obvinění

Poměr práva mlčet a práva nepřispět k vlastnímu obvinění je složitý. Na jedné straně právo nepřispět k vlastnímu obvinění přesahuje právo mlčet (obvinít sebe samého lze totiž nejen výpovědí, ale též jiným způsobem, zejména vydáním věcných důkazů nebo strpěním, aby takové důkazy byly odebrány nebo odňaty - vydání věci, odebrání otisků prstů, krve, tělesných tkání, pachu apod.), na druhé straně též právo mlčet přesahuje právo nepřispět k vlastnímu obvinění, neboť obviněný může mlčet např. proto, aby neobvinil někoho jiného, nebo prostě proto, že nechce spolupracovat s policií apod. Uvedená práva se tedy překrývají, zčásti každé z nich přesahuje druhé právo. Přesah práva mlčet je v daném kontextu nedůležitý.¹⁵

4.2 Výslech svědka

Dokazování výpovědi svědka je založeno na obecné svědecké povinnosti, jejíž splnění lze i postupem v zákoně upraveným vynucovat. Nelze opomenout, že právo svědka odepřít výpověď je důsledkem ústavní ochrany proti sebeobviňování, které je nutné v právním státě dát přednost před účelem řízení (§ 1 odst. 1, 2 tr. ř.), a to i tehdy, jestliže by mohla vést k důkazní nouzi. Jde o zcela subjektivní ústavně zaručené právo svědka, který v uvažovaných případech, po poučení poskytnutém mu orgánem veřejné moci, sám váží a rozhoduje, zda

---

¹⁴ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

¹⁵ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha: Orac, 2002.

svého práva odepřít výpověď využije či nikoli. V tomto smyslu nemůže a nesmí být svědek ve svém rozhodování omezován či dokonce ke složení svědecké výpovědi nucen.¹⁶

4.2.1 Odepření výpovědi

V případech odepření svědecké výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání (§ 101 odst. 2 tr. ř.) jde o krajně citlivou problematiku, zejména jestliže ustálená praxe v trestním řízení svěřuje soudům (jiným orgánům veřejné moci) právo o důvodnosti odepření výpovědi rozhodnout. Má-li totiž jít o rozhodovací proces (orgánů veřejné moci), musí být k dispozici alespoň v nezbytné míře dostatečné informace, na nichž by bylo rozhodnutí o důvodnosti odepření výpovědi založit, což však na druhé straně snadno může vést k nebezpečí prolomení práv ústavně a zákonem daných, přičemž na straně svědka je vždy přítomno nebezpečí zneužití tohoto práva. Podle přesvědčení Ústavního soudu ústavně chráněné právo svědka na odepření výpovědi pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo osob v zákoně vyjmenovaných není absolutní. Jestliže zákon (§ 101 odst. 2 al. 2 tr. ř.) vyžaduje, aby na počátku výslechu byla dána svědkovi možnost, aby spontánně a souvisle vylíčil, co o věci ví, je mu tím současně umožněno, aby ve své výpovědi pominul to, co pokládá pro sebe a pro zákonem vyjmenované osoby za nebezpečné. Teprve tehdy, jsou-li mu kladeny upřesňující či doplňující otázky, přísluší mu oprávnění odpovět na ně odmítnout. I zde však platí, že svědek nesmí být veden, tím méně pak donucován, aby odepření výpovědi zdůvodnil způsobem, jímž by se sám ve svém ústavně chráněném zájmu ohrozil.

Základní otázkou proto je, jaké informace je svědek odpírající složení svědecké výpovědi povinen soudu (jinému orgánu činnému v trestním řízení) poskytnout a v souvislosti s tím, jaká jsou procesní oprávnění soudu, má-li za to, že poskytnuté informace se jeví jako nevěrohodné nebo neúplné.

Právní řády demokratických států upravují posuzovanou otázku různě; tak kupř. právní úprava platná v SRN sice vyžaduje (§ 56 tr. ř.), aby svědek, který zamýšlí využít práva odepřít výpověď, podložil své rozhodnutí věrohodným vysvětlením, nicméně za dostatečné pokládá přísežné ujištění (dtto al. 2), k němuž je vyzván zpravidla předsedou senátu (případné návrhy stran na takový postup mohou být bez odůvodnění odmítnuty). Jiný způsob

---

¹⁶ Nález ÚS ze dne 4.12.1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

"přinucení" odpírajícího svědka k výpovědi než přísahou je nepřipustný, platí však, že samotná přísaha podléhá obvyklým zásadám volného hodnocení důkazů.

Rakouská jurisprudenc v uvažovaném problému vychází ze skutečnosti, že byť se v poslední době prosazovalo zřetelné napětí mezi zájmy státu a zájmy (trestním stíháním) ohroženého svědka, případně též obžalovaného, v intencích judikatury Nejvyššího soudu (k § 153 rak. tr. ř.) je na místě procesní prostředky k vymezení svědecké výpovědi zmírnit, nikoli však zcela odstranit.¹⁷

Vzhledem k tomu že zákon, judikatura ani právní nauka neobsahují jednoznačná kritéria, nezbyvá než zákaz sebeobvinění v každé jednotlivé věci vyložit z jejich individuálních podmínek, za nichž k odepření výpovědi dochází, a to s důrazem na ústavně chráněný zákaz, jemuž při případné kolizi s jinými zájmy je třeba dát přednost.

4.2.2 Výpověď svědka vs. křivá výpověď

Pokud osoba figuruje v trestním řízení nejprve jako svědek a v tomto procesním postavení je také vyslechnuta, je v dalším průběhu tr. řízení po sdělení obvinění možné ji vyslechnout v procesním postavení obviněného. Pokud se však taková osoba, pod sankcí křivé výpovědi, jako svědek dozná ke spáchání trestného činu, pak je nepochybné, že později nemůže být tato předchozí svědecká výpověď použita jako důkaz proti obviněnému.

Je-li osoba vyslýchána jako svědek a odmítne vypovídat s argumentem, že by sama sebe usvědčovala, nemůže být k výpovědi nucena ani pokutou, ani jinak. Nepravdivou svědeckou výpovědí, jíž sama sebe kryje, se taková osoba nedopouští trestného činu křivé výpovědi a její trestní stíhání by odporovalo zásadě *nemo tenetur*. V tomto smyslu pravidelně judikují jak české soudy (srov. např. judikáty č. 25/69 Sb. rozh. tr., č. 39/70 Sb. rozh. tr.), tak i soudy zahraniční.¹⁸

Evropský soud pro lidská práva však v případě *Serves v. Francie* (82/1996/671/893, rozsudek z 20. 10. 1997) judikoval v jiném duchu. Stěžovatel *Serves* před francouzským trestním soudem odmítl vypovídat jako svědek v řízení proti dalším obviněným. *Severs* to odůvodnil

---

¹⁷ Nález ÚS ze dne 4.12.1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

¹⁸ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

tím, že by výpověď usvědčoval sám sebe. Soud mu za to uložil pokutu. ESPL pak neshledal v postupu francouzských soudů žádné porušení Úmluvy. Zdůvodnil to tím, že prý Serves byl pokutován nikoliv za odmítnutí výpovědi, nýbrž za odmítnutí přísahy. Tři soudci ESLP vznesli proti rozhodnutí odlišné stanovisko, v němž argumentovali porušením zásady „nemo tenetur“.¹⁹

4.3 Použití výpovědi z jiného řízení

Výpověď učiněnou v jiném řízení lze v zásadě použít i v trestním řízení. Jedná se pak o listinný důkaz. Nesmí však jít o výpověď osoby, která je v trestním řízení v procesním postavení obviněného.

Jak konstatoval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 1. 11. 2001 pod sp. zn. III. ÚS 190/01, procesní řády v právním systému České republiky tvoří od sebe oddělené procesní soustavy, jejichž vzájemné propojení, resp. propojení s jinými zákony z pohledu požadavků určitosti a předvídatelnosti procesních pravidel musí být procesním zákonem výslovně upraveno; pro důkazní řízení z uvedené zásady plyne maxima, dle níž **důkazem může být toliko ten prostředek, jímž lze zjistit a objasnit skutečný stav věci, jenž je předvídan příslušným procesním řádem a jenž je dle tohoto řádu proveden**; tyto požadavky, tj. určitost a předvídatelnost procesních pravidel, jakož i jejich promítnutí do důkazního řízení, nutno podřadit pod kautely vyžadované čl. 36 odst. 1 LPS.

Ústavní soud na toto téma řešil otázku, zda lze v trestním řízení pro zkrácení daně použít jako listinné důkazy vysvětlení podané před finančním úřadem. Skutkově šlo o to, že stěžovatel byl obviněn z trestného činu zkrácení daně, poplatku a jiné podobné povinné platby podle § 148 odst. 2 tr. zák. Stěžovatel odmítl vypovídat jak v přípravném řízení, tak i v hlavním líčení. Soud prvního stupně v hlavním líčení provedl jako důkaz čtení materiálu (vysvětlení), který byl se stěžovatelem sepsán před Finančním úřadem pro Prahu 10. Následně byl za tento trestný čin odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 1 roku. Stěžovatel se obrátil na Ústavní soud s ústavní stížností, v níž tvrdil, že bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces tím, že soud připustil jako listinný důkaz jeho výpověď učiněnou před zahájením trestního stíhání před orgánem daňové kontroly. Namítá, že použití této výpovědi je obcházením zákona, neboť trestní řád stanoví přesná pravidla pro případ, kdy lze použít výpověď obviněného učiněnou mimo hlavní líčení. Ústavní soud stížnosti vyhověl a uvedl, že

---

¹⁹ REPÍK, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha : Orac, 2002, s. 190.

postupem obecných soudů při provádění důkazů, konkrétně čtením materiálu o podaném vysvětlení před finančním úřadem, který byl použit jako důkaz proti stěžovateli, **došlo k obcházení pravidla stanoveného pro výpověď obžalovaného**. Bylo tedy porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 LPS a jeho právo na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 2 LPS.²⁰

Z nálezu Ústavního soudu ze dne 23.03.2006 pod sp. zn. III ÚS 451/04 zřetelně plyne, že protokol o výsledku podle ust. § 260a a násl. občanského soudního řádu nelze považovat za důkaz výsledkem obžalovaného, jak je zmíněn v § 89 odst. 2 trestního řádu, neboť **byl proveden podle jiného procesního předpisu**. Na straně jedné lze vzít v úvahu, že citované ustanovení uvádí, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, na straně druhé však, je-li předepsán určitý procesní postup při pořizování a provádění toho kterého důkazu, nemohou jej orgány činné v trestním řízení opomíjet či "obcházet" tak, aby došlo k omezení procesních práv trestně stíhané osoby.

Na doplnění uvádím judikát ESLP v případě Saunders proti Spojenému království (43/1994/490/572, rozsudek ze 17.12.1996, Recueil VI/1996). Trestnímu stíhání tu předcházelo administrativní šetření, prováděné inspektory ministerstva obchodu a průmyslu, před nimiž jsou osoby povinny pravdivě vypovídat pod hrozbou trestní sankce. Taková výpověď p. Saundere byla později použita proti němu jako usvědčující důkaz v trestním řízení. ESLP nezpochybnil oprávnění správních nebo disciplinárních orgánů vyslýchat prověřované osoby pod sankcí, avšak byla-li tato výpověď použita proti takové osobě v pozdějším trestním řízení, došlo podle ESLP k porušení článku 6 Úmluvy. Za nepřipustné pokládá ESLP to, je-li v trestním řízení použita jako důkaz usvědčující výpověď, **získaná pod pohrůzkou trestní sankce v jiném druhu řízení, např. ve správním nebo disciplinárním řízení**.

5 Aplikace zákazu sebeobviňování na další procesní úkony

Ve spojitosti s právem nebýt nucen obviňovat sebe samého Evropský soud pro lidská práva (viz rozsudek Evropského soudu ve věci Saunders proti Velké Británii č. 19187/91 ze dne 17. prosince 1996, rozsudek ve věci Heaney a McGuinness proti Irsku č. 34720/97 ze dne 21. prosince 2000, rozsudek ve věci J. B. proti Švýcarsku č. 31827/96 ze dne 3. května 2001 a

---

²⁰ Herczeg, J.: K právu neusvědčovat sám sebe při dopravním konfliktu, Trestněprávní revue, č. 7, 2008.

další) zmiňuje dvě další jednotlivá práva, která v širším smyslu tvoří jeho podstatu, právo nebýt nucen k doznání (právo mlčet) a právo nebýt nucen přispět k vlastnímu obvinění jiným způsobem než výpovědí (objektivními či věcnými důkazy). Současně dodává, že právo neusvědčovat sám sebe je primárně spojeno s respektováním vůle obviněné osoby nevypovídat. V souladu s běžnou praxí v právních řádech smluvních stran Úmluvy a taktéž v jiných zemích se právo nevypovídat v trestním řízení nevztahuje na použití těch důkazů, jež jsou sice získány od obviněného s pomocí donucení, ale jež existují nezávisle na jeho vůli, což je mimo jiné případ dokumentů získaných na základě domovní prohlídky, dechových zkoušek, vzorků krve, moči, vlasů či nahrávky hlasu a lidské tkáně pro účely testů DNA (viz např. výše citovaný rozsudek ve věci Saunders proti Velké Británii, rozsudek ve věci P. G. a J. H. proti Spojenému Království č. 44787/98 ze dne 25. září 2001). Jinými slovy, od obviněného lze požadovat, aby strpěl odnětí například písemností a aby strpěl odebrání uvedených vzorků, třeba i za pomoci donucení, a to navzdory skutečnosti, že ho tyto důkazy usvědčují. Není přípustné požadovat toliko aktivní přispění obviněného při opatřování těchto důkazů, což bylo dovozeno zejména ve vztahu k vydání písemností jak bylo řečeno v rozsudku ve věci Funke proti Francii č. 10828/84 ze dne 25. února 1993.

V tomto případě francouzské celní orgány vyzvaly stěžovatele, podezřelého z porušení devizových předpisů, aby předložil doklady týkající se jeho zahraničních účtů, a když nevyhověl, soud mu ve zvl. Řízení udělil pokutu a vyzval jej k předložení těch dokumentů pod hrozbou další sankce. ESLP konstatoval, že celní orgány vyprovokovaly odsouzení stěžovatele, aby získaly určité doklady, o nichž ani neměly jistotu, že existují. Zvláštnosti celního práva nemohou ospravedlnit takový zásah do práva každého obviněného mlčet a nepřispět k vlastnímu obvinění.²¹

5.1 Aktivní přispění obviněného vs. pasivní strpění od obviněného

5.1.1 Aktivní přispění obviněného

Poučná je judikatura Nejvyššího soudu USA, tedy země, kde se princip „privilege against self-incrimination“ v moderním pojetí zrodil. Nejvyšší soud USA v řadě judikátů poskytuje

---

²¹ REPÍK, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha : Orac, 2002, str. 187.

ochranu proti donucování k sebeobviňování a konstatuje porušení Pátého dodatku americké ústavy v případech, kdy jde o donucování obviněného k aktivnímu jednání, označovanému jako tzv. testimonial act nebo communicative act. Mezi taková jednání, k nimž donucování není dovoleno, patří kromě ústní výpovědi obviněného také např. vyhotovení zkoušky ručního písma ke srovnávacímu písmoznaleckému zkoumání.

Podobným způsobem postupují také německé soudy. Donucení je podle této interpretace vyloučeno i tehdy, je-li od obviněného požadováno aktivní jednání, potřebné k jeho usvědčení, jako je např. napsání rukopisného textu, chůze a jiné motorické zkoušky sledující koordinaci pohybů při tzv. ambulantním vyšetření příznaků opilosti, plnění pohybových úkolů souvisejících s vyšetřovacím pokusem (srov. § 104c odst. 4 českého tr. ř.). K provedení těchto úkonů může být obviněný vyzván (eventuálně též předvolán či předveden), nesmí k nim však být donucován, a to ani bezprostředním fyzickým donucením, ani uložením pořádkové pokuty.

Nejpřesněji je současné pojetí principu „nemo tenetur“ vyjádřeno v rezoluci XV. Mezinárodního kongresu trestního práva (Rio de Janeiro, 1994), kde se praví: „Nikdo není povinen přispět aktivním způsobem, přímo či nepřímo, k vlastnímu odsouzení.“ Pravidlo „nemo tenetur“ je tedy třeba vykládat tak, že je zakázáno donucování k aktivnímu jednání obviněného, jímž by měl osobně přispívat k vlastnímu usvědčení!²²

5.1.2 Pasivní strpění od obviněného

V souladu s běžnou praxí v právních řádech smluvních stran Úmluvy a taktéž v jiných zemích se právo nevypovídat v trestním řízení nevztahuje (je omezeno) na použití těch důkazů, jež jsou sice získány od obviněného s pomocí donucení, ale jež existují nezávisle na jeho vůli, což je mimo jiné případ dokumentů získaných na základě domovní prohlídky, dechových zkoušek, vzorků krve, moči, vlasů či nahrávky hlasu a lidské tkáně pro účely testů DNA.²³

Různý režim získávání důkazů z hlediska práva neusvědčovat sám sebe se tedy opírá o odlišný charakter výpovědi a uvedených důkazů. Posledně jmenované pak existují objektivně

---

²² Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

²³ rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Saunders proti Velké Británii č. 19187/91 ze dne 17. prosince 1996.

a při jejich opatřování je sice postupováno proti vůli obviněného, nevyžaduje se však po něm jeho aktivní součinnost, ale pouze strpění donucovacích úkonů.²⁴

Evropský soud pro lidská práva nicméně neopomíná zdůraznit, že povinnost podrobit se úkonům vedoucím k zajištění shora označených objektivně existujících důkazů, k jejichž splnění může být osoba v souladu s čl. 6 Úmluvy i donucena, představuje zásah do práva na respektování soukromého a rodinného života (zásah do tělesné integrity osoby), obydlí a korespondence dle čl. 8 Úmluvy, který je možný jen za podmínek čl. 8 odst. 2 Úmluvy, tedy v těch případech, kdy k němu dochází na podkladě zákona a v míře nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.²⁵

ESLP ve své judikatuře za nepřípustné označil nejen již zmiňované vynucování aktivního přispívání osoby ke svému obvinění, ale dále v jednotlivých případech, kdy obviněný (podezřelý) odmítl součinnost při získání důkazů, hodnotí, zda povaha a stupeň donucení nepřekročily dovolený rámec, jinými slovy, zda stupeň použitého donucení nepřevyšuje intenzitu donucení obvykle nutnou pro získání důkazů tohoto typu. Při posuzování, zda použití donucení orgány činnými v trestním řízení za účelem zajištění důkazů porušilo právo neusvědčovat sám sebe, bere ESLP do úvahy čtyři kritéria. Jsou jimi povaha a intenzita donucení, existence relevantních procesních záruk, závažnost veřejného zájmu na vyšetření a potrestání daného trestného činu a způsob a účel použití takto získaných důkazů.²⁶

5.2 Rekognice

Je nesporné, že účast na rekognici vyžaduje od obviněného větší míru součinnosti než např. pouhé sejmутí otisků prstů. Účast na správně provedené rekognici in natura vyžaduje od obviněného, aby si zvolil pořadové číslo a rozdal zbývající čísla figurantům. Dále se musí obviněný podrobit samotné poznávací proceduře.

I přes specifika rekognice uvedená výše, se ve své podstatě jedná o úkon, při němž je obviněný nucen toliko pasivně strpět poznávací proceduru. Požadavky, jež jsou při rekognici

---

²⁴ REPÍK, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Praha : Orac, 2002, str. 187.

²⁵ Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl ÚS-st- 30/10.

²⁶ Rozsudek ESLP ve věci Jalloh proti Německu č. 54810/00 ze dne 11. července 2006.

na obviněného kladeny, nemají takový charakter, aby je bylo možno označit za donucování k sebeobviňování či k sebeusvědčování. Ústavní soud v této souvislosti konstatuje, že pravidlo „nemo tenetur se ipsum accusare“ není, i přes svůj zásadní význam pro spravedlivost trestního procesu, bezbřehé a dále stanoví, že poznávaná osoba (včetně obviněného) je povinna strpět provedení rekognice a může být přípustnými prostředky (předvedením, uložením pořádkové pokuty) donucována k účasti na rekognici.²⁷ Policejní orgán nemá povinnost poučit obviněného o právu odmítnout účast na rekognici.

V případě, kdy by policejní orgán přiměl obviněného v rámci rekognice k hlasovému projevu či pohybu, jednalo by se o překročení hranice mezi úkonem, při němž je obviněný toliko pasivním objektem vyšetřovacího úkonu, a situací, kdy je obviněný nucen k aktivnímu jednání, jímž se sám může usvědčit. Evropský soud pro lidská práva kvalifikoval donucování obviněného k tomu, aby mluvením poskytl vzorek hlasu, jako porušení práva na respektování rodinného a soukromého života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy.²⁸ Policejní orgán v takovém případě může vyzvat obviněného, aby provedl určitý pohyb či řekl určitá slova, ale musí jej poučit o jeho právu toto odmítnout.

5.3 Další zvláštní způsoby dokazování

Zatímco pro zvláštní způsoby dokazování, jež vyžadují aktivní součinnost obviněného (vyšetřovací pokus podle ustanovení § 104c, rekonstrukce podle ustanovení § 104d a prověrka na místě podle § 104e trestního řádu), zákonodárce v ustanovení § 104c odst. 4 trestního řádu výslovně stanoví, že k těmto úkonům nesmí být obviněný žádným způsobem donucován, **v případě rekognice podle ustanovení § 104b tr. řádu tak nečiní.**

---

²⁷ Nález ÚS ze dne 11.10.2007 pod sp. zn. III ÚS 528/06.

²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 25. 9. 2001 ve věci P. G. a J. H. proti Spojenému království.

5.4 Vydání / odnětí věci

Zdá se, že ESLP je ochoten připustit, že orgány činné v trestním řízení jsou oprávněny získat různé materiály i za použití (přiměřeného) násilí, pokud cílem tohoto násilí je odebrání předmětu z dispozice dotčené osoby. Nejsou však oprávněny nutit tuto osobu, aby jim sama od sebe (proti své vůli) vydala věci, které mohou výše uvedeným způsobem získat samy, zvláště pokud nemají přesnou představu o tom, zda taková věc vůbec existuje, případně kde se nachází.²⁹

Přípustnost donucení při provádění některých úkonů dle trestního řádu zkoumal v minulosti i Ústavní soud. Ústavně zaručené právo nebýt donucován k sebeobvinění, tedy předložit proti sobě důkaz pod donucením, Ústavní soud vymezil především ve vztahu k institutu vydání a odnětí věci podle ustanovení § 78 a 79 trestního řádu. Ve své judikatuře odlišil relevantní atributy institutů (případně nuceného) vydání věci a odnětí věci. Zdůrazňuje, že při (použití institutu) vydání věci ve spojení s uložením pořádkové pokuty se vyžaduje po obviněném nepřipustně volní aktivní činnost, přičemž naproti tomu u odnětí věci se jedná evidentně o úkon, který obviněný či podezřelý pouze (za zákonem stanovených podmínek) snáší, respektive je povinen strpět. V tomto smyslu uplatnění zajišťovacího úkonu odnětí věci dle ust. § 79 trestního řádu, nelze chápat jako donucení k vydání věcného důkazu proti sobě samému, neboť jde o ústavně přípustné nucené zajištění věcných důkazů, byť proti vůli obviněného či podezřelého. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že právní možnost zajištění důkazů pro účely trestního řízení proti vůli trestně obviněného nemůže být zjednodušeně chápána jako nezákonné a neústavní donucování obviněného k poskytování důkazů proti sobě samému [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 29/2000 ze dne 20. února 2001 (N 32/21 SbNU 285; 236/2001 Sb.); nález sp. zn. III. ÚS 561/04 ze dne 10. března 2005 (N 54/36 SbNU 575); nález sp. zn. III. ÚS 644/05 ze dne 23. března 2006 (N 71/40 SbNU 697)].

Při využití institutu vydání věci dle ust. § 78 tr. řádu tedy lze vyzvat osobu, která má u sebe věc důležitou pro trestní řízení, aby tuto vydala a upozornit ji na možnost odnětí věci a uložení pořádkové pokuty, pokud se ovšem nejedná o věc, jejímž vydáním by si osoba způsobila nebezpečí trestního stíhání. Pokud se jedná o takovou věc, pak je nepřipustné ve výše uvedených souvislostech upozorňovat na možnost uložení pořádkové pokuty v případě

---

²⁹ Kmec, J., a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 770.

nevyhovění, neboť tak by již docházelo k nucení k sebeobviňování. Upozornění na odnětí věci dle ust. § 79 tr. řádu je však relevantní.

5.5 Identifikační úkony

Zahraniční legislativa a soudní praxe možnost vynucovat strpění podobných úkonů obviněným za určitých podmínek vesměs připouštějí. Jako tzv. noncommunicative act pasivní (neaktivní) povahy, k jehož strpění může být obviněný donucován, aniž by byl porušen zákaz donucování k sebeobviňování, patří podle judikatury Nejvyššího soudu USA násilné snímání otisků prstů, vyšetření těla rentgenem, svlečení oděvu, aby bylo viditelné tetování, sejmutí otisků zubů, při rekognici je povinen obviněný sejmout brýle, navléci si masku, klobouk, paruku, umělé vousy.³⁰ Obviněný může být dokonce donucen i k nedobrovolnému odběru krve při podezření, že řídil auto v opilosti [judikát Supreme Court ve věci *Schmerber v. California*, 384 U.S. 757 (1966)].

Touto problematikou se opakovaně zabýval také Ústavní soud. Plénium Ústavního soudu přijalo stanovisko pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 dne 30. listopadu 2010 ve věci právního názoru II. senátu Ústavního soudu, ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 2369/08, **který se odchyľuje** od názoru vysloveného v nálezu sp. zn. I. ÚS 671/05 ze dne 22. února 2006 a v nálezu sp. zn. III. ÚS 655/06 ze dne 23. května 2007.

Ve zmiňovaném nálezu, sp. zn. I. ÚS 671/05, stručně řečeno považoval uložení pořádkové pokuty podle § 66 odst. 1 trestního řádu za situace, kdy obviněný odmítl součinnost v poskytnutí důkazu (strpět sejmutí srovnávací pachové stopy), který jej mohl usvědčovat, za ústavně nepřipustný způsob vynucování součinnosti obviněného. Takováto interpretace trestního řádu podle jeho názoru nezohlednila shora zmiňované kautely obsažené v Listině a mezinárodních smlouvách.

Ve věci vedené pod sp. zn. III. ÚS 655/06 se Ústavní soud zabýval obdobnou problematikou a podobně jako v nálezu sp. zn. I. ÚS 671/05 kasační výrok založil na tvrzení, že uložení pořádkové pokuty za neuposlechnutí výzvy k poskytnutí vzorku vlasů a bukalních stěrů, bylo

---

³⁰ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z: <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

porušeno základní právo stěžovatele podle článku 37 odst. 1, článku 40 odst. 2, 3 a 4 Listiny a článku 6 odst. 1, 2 a odst. 3 písm. c) Úmluvy.

Plénum ÚS ve svém stanovisku (sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10) došlo k odlišnému stanovisku. Ustanovení § 114 trestního řádu v odstavci prvním stanoví každému povinnost podrobit se prohlídce těla, je-li nezbytně třeba zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Odstavec druhý ukládá jakékoli osobě povinnost strpět, aby jí lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev nebo u ní provedl jiný potřebný úkon (obecně odběr biologického materiálu), není-li spojen s nebezpečím pro její zdraví. Z ustanovení § 114 odst. 3 trestního řádu pak vyplývá, že je-li k důkazu třeba zjistit totožnost osoby, která se zdržovala na místě činu, je osoba, o kterou jde, povinna strpět úkony potřebné pro takové zjištění. Úkony potřebnými ke zjištění totožnosti se rozumí snímání daktyloskopických otisků, pořizování fotografií, pořizování jiných záznamů, zevní měření těla a zjišťování zvláštních tělesných znamení. **Pokud osoba, o kterou se jedná, povinnosti nevyhoví, může jí být uložena pořádková pokuta dle § 66 trestního řádu.** Podmínkou však je, aby taková osoba byla na následky nevyhovění předem upozorněna (§ 114 odst. 5 trestního řádu). Od účinnosti novely trestního řádu provedené zákonem č. 321/2006 Sb. se podezřelý nebo obviněný poučí také o možnosti postupu podle odstavce čtvrtého § 114 trestního řádu, který za určitých podmínek připouští vynucení strpění úkonů podle odstavců 1 až 3, s výjimkou odběru krve nebo jiného obdobného úkonu spojeného se zásahem do tělesné integrity, i **fyzickým překonáním odporu.**

Důkazy získané na základě úkonů dle § 114 trestního řádu spadají do kategorie důkazů, které existují nezávisle na vůli podezřelého, tj. těch, jež lze za splnění určitých podmínek v souladu s judikaturou Evropského soudu získat i za pomoci zákonného donucení, aniž by bylo porušeno pravidlo nemo tenetur. Jedná se o postupy, jejichž provedení obviněný (podezřelý) pouze snáší, nejčastěji má toliko povinnost strpět zajištění objektivně existujícího vzorku hmoty. Tělo obviněného (podezřelého) je pasivním objektem ohledání, nevyžaduje se žádná jeho aktivní součinnost.

Konkrétně sejmutí srovnávacího vzorku pachu je prováděno několikaminutovým přiložením pachového snímače k tělu obviněného (podezřelého). Odběr vzorku vlasů se provádí odstřížením malé kštice vlasů, bukální stěr spočívá v setření povrchu vnitřní plochy ústní dutiny tamponem ze sterilní normalizované odběrové soupravy, přičemž není nutné dotčené osobě otvírat ústa, ale pouze postačí „odchlípení“ spodního rtu, který je následně z vnitřní

strany setřen. Jedná se o tzv. neinvazivní metody odběru biologického materiálu, které jsou naprosto bezbolestné a nejsou spojeny s nebezpečím pro zdraví osoby, která se jim podrobuje. Všechny úkony si může provést osoba sama podle pokynů policisty, může je provést též policista nebo odborný zdravotnický pracovník. Úkony jsou po technické stránce detailně popsány v interních policejních předpisech, jsou zcela bezpečné, trvající několik málo minut a spojeny jen s nepatrným zásahem do fyzické integrity, nijak nezatěžují osobu ani po psychické stránce.

Popsaný postup, při kterém dochází k sejmutí pachové stopy, odběru vzorku vlasů či bukálního stěru, i když se tak děje přes nesouhlas obviněného (podezřelého), nelze tak chápat jako postup protiústavní, stojící v rozporu s ústavně zaručenými právy obviněných (podezřelých).³¹

Aplikace tzv. invazivních prostředků má své meze tam, kde by mohla být kvalifikována jako mučení nebo podrobování nelidskému či ponižujícímu zacházení. Tak tomu bylo ve věci Jalloh proti Německu (rozsudek ESLP z 11. 7. 2006, Application no. 54810/00), v níž německé policejní orgány přikročily k vynucenému vyvolání zvracení. V daném případě byl pouliční dealer drog Abu Bakan Jalloh v roce 1993 zatčen v souvislosti s prodejem sáčků, o nichž se policisté domnívali, že obsahují drogy. Při zatýkání pan Jalloh sáček, který měl u sebe, spolknul. Následně byl převezen do nemocnice, kde mu proti jeho vůli (s použitím fyzického donucení) byla podána emetika (prostředky vyvolávající zvracení). Tento zákrok byl velmi intenzivní – podezřelý musel být čtyřmi policisty znehybněn, skrze nos mu byla do žaludku vnořena trubice a tou mu byly podány látky, vyvolávající zvracení. Pan Jalloh následně vyzvracel sáček, který obsahoval kokain. ESLP shledal v tomto postupu německé policie porušení článku 3 Úmluvy.

6 Závěr

Zásada „nemo tenetur se ipsum accusare“ je nepochybně jedno ze základních pravidel trestního procesu v České republice i ostatních demokratických státech. Meze této zásady nejsou však bezbřehé a toto pravidlo neposkytuje obviněnému absolutní imunitu vůči všem důkazním úkonům a zásahům orgánů činných v trestním řízení, ale zakazuje pouze nucení k aktivní účasti obviněného a dalších osob. Při posuzování toho, jak má být tento princip

---

³¹ Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl ÚS-st- 30/10.

interpretován, je třeba zvažovat také obecný zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti. Přehnaně široký výklad principu nemo tenetur by mohl vést k paralyzování účinného potírání kriminality. Ochrana společnosti před kriminalitou ospravedlňuje požadavek, aby obviněný strpěl některá přiměřená omezení a aby k takovému strpění důkazních úkonů mohl být přiměřeně donucován. Takovéto zákonem limitované donucení (např. uložení pořádkové pokuty, přímé fyzické donucení) ke strpění povoleného zásahu není porušením ústavních práv a svobod, je přípustné a je i morálně ospravedlnitelné.

Seznam použitých pramenů:

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní, Praha: Aspi, 2008.

Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 2. Aktualizované vydání, Praha: Leges, 2011.

Herczeg, J.: K právu neusvědčovat sám sebe při dopravním konfliktu, Trestněprávní revue, č. 7, 2008.

Kmec, J., a kol.: Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012.

Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P., a kol.: Kurs trestního práva, Trestní právo procesní. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.

Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. [cit. 2013-03-18]. Dostupné z:<<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

Nett, A.: Plody z otráveného stromu, Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1997.

Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo, Praha: Orac, 2002.

Šámal, P. a kol.: Trestní řád, Komentář – díl I., 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008.

Šámal, P., a kol.: Trestní řád, Komentář – díl II., 6. vydání, Praha: C. H. Beck, 2008.

Rezoluce XV. Mezinárodního kongresu trestního práva (Rio de Janeiro, 1994).

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku (č. 120/1976 Sb.).

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (č. 209/1992 Sb.).

Úmluva proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (č. 143/1988 Sb.).

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. (Listina základních práv a svobod).

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb. (Ústava ČR).

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, v platném znění.

Rozsudek ESLP ve věci Funke proti Francii z 25.2.1993.

Rozsudek ESLP ve věci John Murray v. Spojené království z 8.2.1996.

Rozsudek ESLP ve věci Saunders proti Spojenému království z 17.12.1996.

Rozsudek ESLP ve věci Serves v. Francie z 20.10.1997.

Rozsudek ESLP ve věci Heaney a McGuinness proti Irsku z 21.12.2000.

Rozsudek ESLP ve věci J. B. proti Švýcarsku z 3.5.2001

Rozsudek ESLP ve věci P. G. a J. H. proti Spojenému království z 25.9.2001.

Rozsudek ESLP ve věci Telfner v. Rakousko z 20.3.2001.

Rozsudek ESLP ve věci Allan proti Spojenému království z 05.11.2002.

Rozsudek ESLP ve věci Jalloh v. Německo z 11.7.2006.

Rozsudek Supreme Court ve věci Schmerber v. California, 384 U.S. 757 (1966).

Nález ÚS ze dne 4.12.1997, sp. zn. III. ÚS 149/97.

Nález ÚS ze dne 23.03.2006, sp. zn. III ÚS 451/04.

Nález ÚS ze dne 22.2.2006, sp. zn. I. ÚS 671/05.

Nález ÚS ze dne 11.10.2007, sp. zn. III ÚS 528/06.

Nález ÚS ze dne 23.5.2007, sp. zn. III. ÚS 655/06.

Nález ÚS ze dne 30.11.2010, sp. zn. Pl ÚS-st- 30/10.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 4. 1968, sp. zn. 7 Tz 11/68.